

מקורות

□ יונה צבר, ספר שמות בארמית חדשה בניכבם של יהודי זאכו (עדה ולשון — פרסומי מפעל מסורות הלשון של עדות ישראל, יב), ירושלים תשמ"ח, הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית, לח + 181 + III עמודים.

זהו כרך נוסף המביא בכתב את התרגום של החומש לארמית חדשה בניכב של יהודי זאכו, מהקלטות בעל-פה הגנוזות במפעל מסורות הלשון של עדות ישראל. (על הכרך הקודם, תרגום ספר בראשית — ראה ביקורת ב'פעמים' 20.) לספר נוספו פרקים מספר שמות מתורגמים לארמית חדשה בניכבם של יהודי עמדיה, ערודין (אף הם מתוך הקלטות), דהוף ואורמיה (מתוך כתבי-יד) וכן בניכב הארמי של הנוצרים באורמיה. במקביל נדון טיב התרגומים לספר שמות בניכב ארמית חדשה. בסיום מובא מילון אטימולוגי למילים בארמית החדשה שבספר זה. הספר פותח בהקדמה מאת פרופסור שלמה מורג.

מחקרים

□ עזרא פליישר, תפילה ומנהגי תפילה ארץ-ישראלים בתקופת הגניזה, ירושלים תשמ"ח, הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית, 367 עמודים.

הגניזה הקאהירית חשפה שפע של תעודות על מנהגי התפילה של הארצישראלים הקדמונים, אך אלה רב בהם העלום מאיתנו והכלתי מפוענח בידי חוקרים. ע' פליישר, שבא אל חקר הליטורגיה הא"י מתוך חקר הפיוט הקדום שהוא פועל יוצא של מנהגי התפילה, עוסק בספר זה ב-7 סוגיות: לנוסח תפילת העמידה בא"י בשבתות ובראשי-חודשים, וכן בשלוש הרגלים ובימים הנוראים; מנהגם לפתוח ערבית של שבת ושל חג במזמורים מיוחדים; 'תפילת השיר'; מנהגם לקרוא את עשר הדברות בתפילת שחרית; תהלוכת ספר-התורה בעת 'תפילת השיר'; מנהגייהם בקריאת התורה. בספר עולות הוויות יסוד במנהגי התפילה, עם זאת אין המחבר מתכוון לספר מסכם, שכן רב עוד החומר הגנוז והטעון מחקר בסוגיות אלה.

□ נחמיה אלוני, מחקרי לשון וספרות, ג, הבלשנות העברית בימי-הביניים, ירושלים תשמ"ט, הוצאת מכון בן-צבי לחקר קהילות ישראל במזרח, 376 עמודים.

15 מאמרים כלולים בכרך השלישי בכתבי פרופסור נחמיה אלוני ז"ל (הכרך הראשון, 'פרקי ר' סעדיה גאון', תשמ"ו, מאמר עליו — ראה: 'פעמים' 32; השני, 'אסכולות הניקוד והמסורה', תשמ"ח, סיקורת עליו — ראה: 'פעמים' 35). בכרך שלפנינו, השער הראשון, 'דורות ראשונים בספרד', עיקרו מחקרים שבהם נתפרסמו כתבים של מדקדקים ופרשני מקרא (על המילים הבודדות, על קראותו של מנחם בן סרוק, תשובת דונש למנחם, ר' יהודה חיוג' ועוד); השער השני כולו מאמרים על ר' יהודה אבן בלעם; השער השלישי, 'דורות מאוחרים', עוסק בסוגיות דקדוקיות ובשני מדקדקים: יהושע בן אברהם מפרס ויצחק אבן אלעזר הבבלי. האסופה הובאה לדפוס בידי יוסף טובי בעצה עם שלמה מורג.

□ דניאל בויראין, העיון הספרדי — לפרשנות התלמוד של מגורשי ספרד, ירושלים תשמ"ט, הוצאת מכון בן-צבי לחקר קהילות ישראל במזרח, 189 עמודים.

בדורות הסמוכים לגירוש נתעצבה בקרב יהודי ספרד שיטת עיון בתלמוד, שראשיתה בבית-מדרשו של ר"י קנפנטון, גאון קאסטיליה. השיטה, שפתחה עידן חדש בלימוד התלמוד, התקיימה יותר מ-200 שנה, נחקלה בכל קהילות המזרח שהגיעו אליהם המגורשים והשפיעה גם על האשכנזים. יסודותיה (1) עיון מרבי בסוגיה 'המקומית' (הבודדת) להבנת כל פרט של לשונה וסברתה (רזה ע"פ תיאום הלשון, עקביות הסברות והסידור ההכרחי) (2) השתתת לימוד התלמוד על מושגי תורת ההיגיון (הפילוסופיה) (3) פיתוח היכולת הפרשנית של הלומד באמצעות כלליהם ודפוסי לימוד. להדגמת שיטת עיון זו מהדיר המחבר קונטרס משנת 1528 על 'סוגיה חמורה' אחת בלוויית הערות.

□ ירמיהו יובל, שפינוזה וכופרים אחרים, תל־אביב 1989, ספרית פועלים, טז + 566 עמודים.

ברוך שפינוזה (1632-1677), בן למשפחת אנוסים ספרדית, חי בהולאנד ונחשב לאחד מחשובי הפילוסופים שהעמיד העם היהודי. תורתו בישרה כמה זרמים רוחניים שעיצבו את אירופה המודרנית, ובהם: תהליך החילון, ביקורת המקרא, עליית מדעי הטבע, התפשטות הנאורות וצמיחת המדינה הליבראלית־דמוקרטית. החיבור שלפנינו כולל שני ספרים. הראשון בודק את מקורות הרעיון המרכזי בתורת שפינוזה, הרואה בהוויה שבעולם הזה את מלא האופק של ההוויה בכלל. את המקורות של רעיון זה, אשר פרופ' יובל מכנהו רעיון האימאננטיות, מזהה המחבר בתרבותם של אנוסי ספרד, תוך ניתוח ההוויה ההיסטורית שלהם ובחינת יצירתן של כמה דמויות מרכזיות בתוכם. הספר השני חושף את עקבות המהפכה הפילוסופית שחולל שפינוזה בתורות של כמה פילוסופים מרכזיים בעת החדשה: קאנט, הגל, היינה, הס, פוירבאך, מארקס, ניטשה ופרויד.

□ אפרים חזן, פיוטי ר' משה בוג'נאח איש טריפולי, מוהדרים על־פי כתבי־יד וספרי דפוס ובצירוף מבוא וכיארורים, ירושלים תשמ"ט, הוצאת מכון בן־צבי לחקר קהילות ישראל במזרח, 251 עמודים.

פיוטי ר"מ בוג'נאח כמעט לא היו ידועים עד כה (י' דודזון ב'אוצר השירה והפיוט' שלו מציין רק שני פיוטים מאת בוג'נאח) והנה ד"ר חזן חושף 106 פיוטים של פייטן זה, בעבודת בילוש המסתייעת באמצעים ספרותיים, סגנוניים ואחרים. במבוא לספר דן המהדיר בארוכה הן ברקע לפיוטים אלה (השירה העברית בצפון־אפריקה, אישיות הפייטן ויהודי טריפולי בזמנו, המאה ה־17, שירת זמנו) והן לאמפיינים הספרותיים שלהם (מורשת שירת ספרד בפיוטים אלה, סוגים ותכניהם, משקל, צורה ותבנית, לשון וסגנון ועוד). פיוטי ר"מ בוג'נאח כמעט לא נודעו מחוץ ללוב ותוניסיה, והרפרטואר שלהם חופף את הרפרטואר הליטורגי, פרט לשיר חול אחד. כל הפיוטים מלווים הקדמה על הייעוד, המבנה, החריזה, המשקל ועוד, וכן הסברים לפיוט.

□ אריאל טואף, שמעון שורצפוקס (עורכים), היהודים והים התיכון — כספים, בנקאות ומסחר בינלאומי במאות ט"ז-י"ח (רמת־גן) תשמ"ט, הוצאת אוניברסיטת בר־אילן, כח + 308 עמודים.

קובץ מאמרים בארבע לשונות: עברית (2), אנגלית (10), איטלקית (2) וצרפתית (2). המאמרים, שיסודם בכינוס שהתקיים באוניברסיטת בר־אילן בשנת 1984, עוסקים במקומם של היהודים בחיים הכלכליים של אזור הים התיכון, במיוחד בתורכיה וכאיטליה, מגירוש ספרד עד סוף המאה ה־18. משתתפים בקובץ: מ' בניהו, א' דוד, ו' אנגליני, ב' ארבל, א' בשן, ל' בורנשטיין־מקובצקי, צ' קולפמינה, ז' פ' פיליפיני, ד' יעקובי, מ' אורפלי, ב' רביד, ש' שורצפוקס, י' שצמילר, א' טואף, ר"י טואף, פ"צ' יולי זורטיני.

□ אברהם קלבן, לתולדות היהודים באסיה התיכונה במאות התשע־עשרה והעשרים, ירושלים תשמ"ט, הוצאת מכון בן־צבי, יד ושם והמרכז לחקר ולתיעוד יהדות מזרח אירופה, האוניברסיטה העברית, 189 (3+) עמודים.

המחבר, שחי שנים רבות באסיה התיכונה, אסף שם מקורות שלא נעשה בהם שימוש עד כה במחקר על יהדות זו, כגון: מקורות רשמיים בארכיונים, עיתונות במיגוון לשונות, בהן אוזבקית ותאג'יפית, ועוד. חיבורו עוסק בתולדות כל העדות היהודיות, בוכארים ואשכנזים כאחד, באסיה המרכזית למן כיבושה בידי הרוסים באמצע המאה ה־19 עד ימינו. הספרות על יהדות זו דלה ביותר, ובמיוחד על התקופות שממלחמת־העולם הראשונה עד ימינו, שעליהן יש חיבור שלפנינו שפע של חומר.

□ אברהם בן־יעקב, פרקים בתולדות יהודי בבל — קורות ענף אחד ממשפחת ששון הבגדאדית, שני כרכים, ירושלים תשמ"ט, הוצאת עולם הספר התורני, 778 (6+) עמודים.

רבות נכתב על בית דוד ששון מבגדאד, אשר ראשה הגיע לבומביי ב־1832 וצאצאיו נאחזו בהודו, במזרח הרחוק ובאנגליה, הטביעו חותם על חיי הכלכלה, עסקו בפילאנתרופיה והיו גם מעורבים בחיי התרבות. ייחודו של ספר זה הוא בעיסוקו באותו ענף של המשפחה שנשאר

נאמן ליהדות והתמיד באורח-חיים דתי. כשליש מהספר, על שני חלקיו, מסכם את פועלם של אישים שונים מענף זה. עיקרו של הספר כולל מקורות: אגרות, שירים וקטנות, הסכמות, שו"ת וכן יומן מאת ר' דוד בן סלימאן ששון, שנכתב בשנות 1888-1942. הספר כולל 283 תצלומים ותמונות וכן מפתחות מפורטים. הספר יצא בסיוע משפחת ששון.

□ משה גת, קהילה יהודית במשבר — יציאת עיראק 1948-1951, ירושלים תשמ"ט, מרכז זלמן שזר לתולדות ישראל, 243 עמודים.

על הפרק האחרון בתולדות יהודי עיראק קודם עלייתה, כמעט-כולה, לישראל נכתב רבות בספרי תיעוד, זכרונות וכיו"ב. לפנינו ספר מחקר העוסק ביציאת עיראק בשנות 1948-1951 והוא מבוסס במידה גדולה על תיעוד ארכיוני. הספר עוסק במדיניות ממשלת עיראק כלפי יהודיה ובתחיקה בנדרון, בתוכנית ראש-ממשלתה לגרש את יהודי ארצו, או להחליפם בפליטים פלסטינאים, במצב היהודים ובהלכי-הרוח בתוכם, בארגון עלייתם, בהקפאת רכושם ובסופה של המחלת היהודית החלוצית שהיה לה חלק נכבד בהכרעה הצינית של יהדות עיראק. (על כמה הבטים בעליית יהדות עיראק — ראה מאמרה של ד"ר ד' צמחוני בחוברת זו).

□ אמנון נצר (עורך), יהודי איראן — עברם, מורשתם וזיקתם לארץ-ישראל, חולון-תל-אביב תשמ"ח, בהוצאת בית כורש — המרכז העולמי של יהודי איראן בישראל והמרכז לתרבות ולחינוך של ההסתדרות, היחידה לתרבות שבטי ישראל, 166 עמודים.

אסופת מאמרים על יהודי איראן, ראשונה מסוגה, אשר המאמרים שבה פורסמו בבמות שונות. מדורי הספר הם: היסטוריה ומורשת תרבותית, החברה היהודית, ציונות ועלייה, מנהגים, סיפורת וסיפוריים. המחברים הם: א' נצר (3 מאמרים), ש' שקד, י' בן-צבי, א' כהן, ר"ח כהן, מ' ישי, נ' בן-דוד, א' קנקה-שקלים, ח' מזרחי (2), ש' סורודי, מ' הופר, א' עמיצור ור' בבאי. הקדימו לאסופה: העורך וש' סימן-טוב. הביא לדפוס: ב"צ יהושע.

□ נורית גוברין, דבש מסלע — מחקרים בספרות ארץ-ישראל, תל-אביב תשמ"ט, משרד הבטחון — ההוצאה לאור, 419 עמודים.

קובץ מחקרים על פרושיות מן הספרות הארצישראלית קודם מלחמת-העולם הראשונה, ובהם משולב הנושא הספרותי עם הרקע ההיסטורי. 3 פרקים עניינם הוא בתחום עיסוקנו: כתיבתה של תמדה בן-יהודה על 'בני רכב' הם הבדווים-העברים שרידי עשרת השבטים; יצירתה של נחמה פוחצ'בסקי, שרבים מסיפוריה הם מחיי התימנים; תולדות 'חיינו', עיתון קצר-ימים, שיצא לאור ב-1910 על-ידי המו"ל של 'החרות'. הפרקים האחרים הם על: מ"י ברידצ'בסקי, ד' יעבץ, מ' אוסישקין, י' מלכוב, א"ד גורדון, ק"ל סילמן, ש"י עגנון, א' יפה, י"צ רימון, ש' בן-ציון, נ' גוטמן, אירה יאן.

□ Shlomo Deshen, *The Mellah Society — Jewish Community Life in Sherifian Morocco*, Chicago and London 1989, The University of Chicago Press, XI + 152 pp.

לפנינו נוסח אנגלי מורחב של הספר 'ציבור ויחידים במרוקו' — סדרי חברה בקהילות היהודיות במאות ה-18 וה-19 (תל-אביב תשמ"ג). הציבור מיוסד על מקורות היסטוריים, בעיקר ספרות השו"ת במארוקו בתקופה הנרונה, המצויה בשפע יחסי, ואילו אופן הניתוח הוא סוציולוגי (בדומה למסורת ומשבר) מאת יעקב כץ על החברה המסורתית באשכנז). המחקר גם נסמך על ספרות המחקר האנתרופולוגית על החברה המארוקאית הלא-יהודית, בהנחה שיש זיקה הדוקה בינה ובין החברה היהודית שחייתה בקירבה. פרקי הספר עוסקים ביסוד הפוליטי — יהודים ומוסלמים; ביסוד החומרי — אוכלוסייה ועיסוקים; השלטון העצמי — יחידים ונגידים, המיסוי, מוסד הצדקה, החכמים; החיים הדתיים — בתי-הכנסת; חיי המשפחה — הפרט בין קרוביו. (סיקורת על הספר העברי — ראה 'פעמים' 20).

□ Joan G. Roland, *Jews in British India — Identity in a Colonial Era*, Hanover and London 1989, University Press of New England for Brandeis University Press, XIII—355 pp.

זהו מחקר על הזהות היהודית בהודו — במיוחד של 'בני ישראל', במידה פחותה של היהודים

הבגדאדיים ועם איזכורים מעטים בלבד של הקרצינים – בתקופה של כמאה שנות השלטון הבריטי הישיר (1857-1947). הזוהת היהודית נבחנת על רקע שלושה גורמים: המסגרת היהודית, הנוכחות הבריטית, עליית הציונות והקמת מדינת ישראל. נדונות סוגיות כמו: היהודים ומבנה הקאסטות בהודו, העדר אנטישמיות, השפעת הסכסוך היהודי-ערבי בא"י, הגירת יהודים נרדפי הנאציזם להודו. התפתחות הציונות בהודו ועוד. ג' רולאנד היא פרופסור להיסטוריה באוניברסיטת פס בארה"ב.

ספרות

□ יהודה רצהבי (ליקט, פירש והקדים), שירת תימן העברית (לקט נבחר), תל-אביב תשמ"ט, הוצאת עם עובד, 272 עמודים.

שירת יהודי תימן, אשר ראשיתה הידועה היא משנת 1152, נתקיימה במשך 800 שנה ומזה 120 שנה יודעים עליה גם מחוץ לתימן. עד כה פורסמו מספר אנתולוגיות וקבצים של שירה זו ואף מאמרי מחקר עליה ועדיין לא זכתה לנפרדות שזכו לה המחול והמוסיקה של יהדות תימן. בקובץ שלפנינו הובאו 216 שירים עבריים בלבד מאת, כנראה, 69 משוררים ככל הסוגות והנושאים של שירה זו. השירים סדורים לפי מדורים נושאים. במבוא מביא פרופ' רצהבי סיכום תמציתי של תולדות השירה העברית בתימן, דמותה ומאפייניה, נושאה, משקליה, סוגיה, סגנונה ולשונה, ניקודה ודקדוקה, וכן תפקודה של שירה זו במסגרת חיי הקהילה. הקובץ מכון ביודעין לציבור הרחב, כדי לחבב את שירת תימן על הקורא העברי. על-כן לא יקדק המהדיר ברובו עזרים, כמו: חילופי נוסחאות, וכן פירושים ומקורות מפורטים מדי.

□ (1) לבי במזרח – אגדת חייו של יהודה הלוי, 126 עמודים. (2) שמש ממערב – אגדת חייו של ר' חיים בן עטר, 110 עמודים. שני הספרים: מאת יצחק גורמזאנו, בסדרה אנשי סגולה, גבעתיים 1985, הוצאת מסדה.

שני רומאנים ביוגרפיים, אשר יסודם בחקר העובדות ההיסטוריות בתוספת פרטי עלילה שיכלו להיות. הספרים מתאימים לבני הנעורים. ר' יהודה הלוי – מגדולי המשוררים בעברית ואולי הגדול שבהם, הוגה-דעות, רופא, נדד בערי ספרד, ובהיותו כבן 70 שנה שם פניו אל ארץ-ישראל, הגיע למצרים בשנת 1141 ואחרי כן אין בידינו פרטים עליו. ר' חיים בן עטר (1696-1741) – פרשן התורה ומקובל, מגדולי חכמי מארוקו ככל הדורות, שהוא מקובל גם על יהודי אשכנז. הוא עלה לירושלים והקים בה ישיבה. עלייתו היא ציון דרך בתולדות העליות לארץ.

ספרות הלכית

□ ר' סלימאן מנחם מני, ממני פריך, רמת-גן תשמ"ז, הוצאת מכון ניר דוד, 51 + קסד עמודים.

ר' סלימאן מנחם מאני (בגדאד 1850-חברון 1924) הועלה לארץ בגיל 6 וישב רוב ימיו בחברון, שבה שימש, כמו אביו לפניו, כרב ראשי ספרדי (ת"רס"ה-ת"רפ"ד). הספר שלפנינו, המתפרסם לראשונה בדפוס על-פי כתבי-יד של מכון בן-צבי, חלקו הראשון כולל פירושים לתנ"ך, שאופיין קטוע ולא רציף. חלקו השני, יותר ממחציתו, כולל דרושים והספדים, אשר חלק מהם נשא המחבר בשליחותיו במצרים, בצפון-אפריקה ובהודו. במבוא לספר הובאו בארוכה תולדות ר' אליהו מני, אבי ר' סלימאן, ומשפחתו. לא צוין במבוא, כי המחבר בצעירותו השתתף בעיתונות א' בן-יהודה ופירסם מאמרים, שירים ודברי סיפור.

□ ר' משה ב"ר שמעון ב"ר משה ששון, ספר ויאמר משה ושערי צדק, בראשית, רמת-גן תשמ"ט, הוצאת מכון ניר דוד, 258 עמודים.

חיבור זה הוא חלק ראשון (בראשית) מביאור על החומש והביאור מיוסד על מדרשי חז"ל ודברי קבלה. בחיבורו, שנכתב בבגדאד בשנת תרכ"ז, משלב המחבר, ר' משה ששון, מדברי אבי סבו, ר' ששון מרדכי. במבוא לספר מתוארות תולדות משפחת ששון. בנספח הובאו משירי ר' מרדכי ששון.

עזר

□ 'בפאתי מערב' – תשמישי קדושה מבתי-כנסת ממרוקו הספרדית, אוסף חנניה דהן, מוזיאון ארץ-ישראל, תל-אביב תשמ"ט, 112 + 16 עמודים.
זהו קטלוג שהוצא לרגל הצגת התערוכה בביתן לאתנוגרפיה ולפולקלור של מוזיאון ארץ-ישראל, בסתיו תשמ"ט. הקטלוג כולל עשרות תצלומים, רובם בצבע, בעיקר של תשמישי הקדושה שהוצגו ונוספו להם תצלומי רקע של ערים ואתרים במארוקו הספרדית. דברי ההסבר כתובים בידי ניצה בהרוזי, שהיא גם האחראית לתערוכה ולקטלוג, ובידי חנניה דהן, תורם האוסף למוזיאון.

□ אברהם הטל, פירסומי יצחק רפאל מלכו (רשימה ביבליוגרפית), ירושלים תשמ"ט, 29 עמודים.

י"ר מלכו (תרנ"ד-תשל"ו) נולד בסאלוניקי ועלה לארץ בשנת 1919. היה מורה, עיתונאי, חוקר, מייסד ועורך של קבצי 'אוצר יהודי ספרד'. הביבליוגרפיה של כתביו כוללת 311 פרסומים בעברית ובשפות אחרות. מאמרים וחברות שפירסם קודם עלייתו רובם אבדו, לדברי דוד בנבנשתי במבוא לחוברת, ולא נכללו ברשימת פרסומיו.

□ אברהם לבנון, תולדות – תולדות עם ישראל ואומות העולם, גליון ה: דורות האחרונים 1800-1988; סברן – הסבר על אישים ומאורעות, ירושלים תשמ"ט, הוצאת א.ו.ר., בסיוע האגף לשילוב מורשת יהדות המזרח במשרד החינוך והתרבות. 183 עמודים.

סדרת מפות וספרים שתכליתה להקנות תמונה סינכרונית של ההיסטוריה בתחומים שונים. ביחידה שלפנינו המפה כוללת 3 חתכי רוחב בצבעים שונים: (1) תולדות א"י (2) תולדות עם ישראל (3) תולדות העמים. המאורעות סדורים בחתכי אורך, שכל אחד מקיף בדרך-כלל עשור שנים. במפה צוינו אירועים ופעלי אישים באותו פרק זמן בשלושת תחומי ההיסטוריה. הספר המלווה את המפה הוא לקסיקון של כל הערכים המובאים במפה. בספר ניתן מקום מודגש לקהילות יהודי ספרד והמזרח.

כתבי-עת

□ ארז ביטון (עורך), אפיריון – כתב עת לספרות תרבות חברה, גיליון 13 (אביב 1989), 48 עמודים; גיליון 14 (אביב 1989), 48 עמודים.

בחוברת 13: שירים, סיפורת, מסות ומאמרים; ראיון עם הפסל צדוק בן-דוד – יליד תימן, גדל בישראל וזמז 15 שנה בלונדון; שיחה של חובבי ספרות עם הסופר סמי מיכאל בביתו במעלות. בחוברת 14: ראיונות עם הצייר יחיאל סגל, הסופר אהרן אמיר והמשורר יוסף עוזר; מסות ומאמרים מאת: ג' עפרת, ש' ניצן, ש' רוזנברג, י' אורן, י' הלוי, ז' שמיר, א' עקרונ; שירה וסיפורת.

זכרונות

□ מנשה ח' אלישר, שרות לאומי (ירושלים תשמ"ז, בהוצאת המחבר) מהדורה שנייה, הוצאת תנועת יד לראשונים, 247 עמודים.

אוטוביוגרפיה של איש ציבור ירושלמי, שעסק בפעילות ציבורית במיוחד בתחום הכלכלי (ביסוס כלכלת עיר-הביירה, הסברה בינלאומית נגד החרם הערבי ועוד). ביחסים עם הערבים ובנדבנות לטובת מוסדות חינוך ותרבות. הפרקים הראשונים בספר מתארים דמויות במשפחת אלישר (האב – יצחק שמעיה, אבי הסב ר' יעקב שאול אלישר).